

NELIKUMĪGAS PRIEKŠMETU STARPTAUTISKAS APRITES KRIMINALIZĀCIJA SABIEDRĪBAS DROŠĪBAS KĀ KONSTITUCIONĀLAS VĒRTĪBAS AIZSARDZĪBAS INTERESĒS

CRIMINALIZATION OF ILLEGAL INTERNATIONAL MOVEMENT OF ITEMS FOR THE PROTECTION OF PUBLIC SECURITY AS A CONSTITUTIONAL VALUE

Toms Čevers, *Mg. iur.*

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas prokuratūras prokurors

Summary

The article justifies the rank of public security as a constitutionally protected value. It has been found that public safety in various fields (national economy, public health and life, natural environment, cultural and historical heritage) is threatened by violations of international movement of special items, regarding the nature and the character of these items. The article reassess the connection between the concept of the object of criminal offense and the item of criminal offense, providing a new definition of the item of criminal offense, as well as indicates the need to assess the criminalization of international movement of items such as blood and blood components, and foreign cultural items.

Atslēgvārdi: sabiedrības drošība, krimināltiesību funkcijas, priekšmetu starptautiska aprīte, noziedzīgā nodarījuma priekšmets, tiesību normu konkurence

Keywords: public security, criminal law functions, international movement of items, item of criminal offence, competition of legal norms

Ievads

Sabiedrība ir organizējusies valstī, lai nodrošinātu kārtību starp sabiedrības locekļiem un tādējādi sekmētu mieru un garantētu zināmu prognozējamību to savstarpējās attiecībās.¹ Savukārt valsts konstitūcija (Latvijas gadījumā – Satversme) ir dokuments ar augstāko juridisko spēku, kas strukturē valsts varu, organizē kārtību valstī un atspoguļo suverēna gribu.² Tā vērsta uz tāda stāvokļa

¹ Nav novecojusi Kārļa Dišlera universālā atziņa, ka valsts ir politiski, saimnieciski un kulturāli nepieciešama, lai tauta varētu apmierināt savas vajadzības un veikt savus kopējos lielos uzdevumus, zinātniekam valstī uzlūkojot kā juridiski organizētu tautu jeb kā tautas eksistences formu (Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Administratīvo tiesību kursa vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 35.–38. lpp.).

² Rezevska D. Latvijas tiesiskā sistēma. Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/25869> [aplūkots 21.03.2019.].

panākšanu un saglabāšanu, kas indivīdu nepakļauj briesmām. Tātad no Satversmes sabiedrības drošība ir atvasināma kā vērtība, kas sniedz brīvību un iespēju pilnvērtīgi izmantot savas tiesības. Protams, attīstībai ir nepieciešami arī zināmi apdraudējumi un risks, kas atraisa radošumu, bet pastāvīgs sasprindzinājums nevar nodrošināt ilgtspēju.

Cilvēktiesības, kas pozitivizētas un katalogizētas Satversmes 8. nodaļā, tieši vai pastarpināti ir saistītas ar drošību, jo, ierobežojot vai atņemot kādu no tām, cilvēks kļūst apdraudēts – vai tās būtu tiesības uz dzīvību, privātumu, īpašumu, labvēlīgu vidi vai brīvu pārvietošanos un galu galā – tiesības uz personiskās cieņas neaizskaramību.

Kaut arī nav apstrīdams, ka krimināltiesības nebūtu izmantojamas par prioritāru sabiedrības aizsardzības mehānismu,³ valsts varas represīvās iedarbības vietā veicinot sabiedrības pašregulāciju un mazinot noziedzības determinantu ietekmi, konfliktu virzītā sabiedrībā tās tomēr nosaka rīcības brīvības galējās robežas, kad valsts ieviestie preventīvie līdzekļi un sabiedriskā piespiešana nav bijusi pietiekama. No šāda skatpunkta krimināltiesības ir tieši vērstas uz sabiedrības drošības aizsardzību. To primārā funkcija ir aizsargāt sabiedrību, atturot personas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas kriminālsoda piedraudējuma un tā neizbēgamas izpildes veidā.⁴

Krimināltiesībās lietotais jēdziens “objekts” saskaņā ar noziedzīga nodarījuma sastāva izpratni uzskaita un sistematizē ar krimināltiesiskiem līdzekļiem aizsargājamās intereses. Ar noziedzīgā nodarījuma sastāvu formulēšanu un iedarbīgas procedūras nodrošināšanu, lai personas sauktu pie kriminālatbildības, valsts sekmē privātpersonu iespēju justies droši. Sabiedrības drošība ir vērtējama plaši, ietverot tos dažādos aspektus, kas individam var likt izjust briesmas, realizējot kādas tiesiski pamatotas intereses.

Lai arī atsevišķas diskusijas temats, bez šaubām, ir krimināltiesību efektivitāte, Krimināllikumā⁵ (turpmāk – KL) ir apkopotas sabiedrības būtiskākās vērtības un no tām izrietošās intereses, kuru īstenošanu regulē citas tiesību nozares.

Ievērojot iepriekš minēto, raksta mērķis ir skaidrot noziedzīgā nodarījuma priekšmeta jēdziena lietojumu Krimināllikumā saistībā ar priekšmetu nelikumīgu starptautisku apriti un noziedzīgā nodarījuma priekšmeta nozīmi noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā, aizsargājot sabiedrības drošību kā konstitucionālu vērtību.

1. Priekšmetu aprites kā noziedzīgās darbības jēdziena lietojums Krimināllikumā

Tieši specifisku (neikdienišķu) priekšmetu pārvietošana jeb kustība, ko var dēvēt arī par apriti jeb apgrozību, izņemot šos priekšmetus no tiem noteiktajiem apstākļiem un rīkojoties ar tiem pēc personas ieskatiem, rada apkārtējo apdraudējuma risku. Rīcības kaitīgums tikai pieaug, nekontrolēti palielinoties preču izplatībai, šķērsojot valstu robežas un papildinot iekšējos tirgus.

³ Herring J. Criminal Law. Text, Cases, and Materials. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 5–7.

⁴ Ashworth A. Principles of Criminal Law. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, pp. 15–17; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. 3. papild. izd. Zin. red. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 18. lpp.

⁵ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr. 199/200.

KL tiek lietoti atšķirīgi priekšmetu pārvietošanas apzīmējumi, attiecīgi konkrētāk vai abstraktāk raksturojot to kustību, proti:

- pārvietošana:
  - KL 73. pants “Masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošana, glabāšana, pārvietošana, lietošana un izplatīšana”;
  - KL 98.¹ pants “Nelikumīgas darbības ar ozona slāni noārdošām vielām”;
  - KL 190.¹ pants “Preču un vielu, kuru aprīte ir aizliegta vai speciāli reglamentēta, pārvietošana pāri Latvijas Republikas valsts robežai”;
  - KL 220.¹ pants “Nelikumīga naftas produktu uzglabāšana, pārvietošana (pārvadāšana) un realizācija”;
  - KL 221. pants “Alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu nelikumīga uzglabāšana, pārvietošana (pārvadāšana) un realizācija”;
  - KL 221.² pants “Nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošana (ražošana), glabāšana un pārvietošana”;
- ievēšana/izvēšana:
  - KL 99. panta “Atkritumu apsaimniekošanas noteikumu pārkāpšana” trešā daļa;
  - KL 190. pants “Kontrabanda”;
  - KL 229. pants “Nelikumīgas darbības ar valsts aizsardzībā esošu kultūras pieminekli”;
  - KL 229.¹ pants “Nelikumīgas darbības ar valstij piederošām senlietām”;
- aprīte:
  - KL 166. pants “Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana”;
  - KL 237.¹ pants “Stratēģiskas nozīmes preču aprītes noteikumu pārkāpšana”;
- tirdzniecība:
  - KL 115.¹ pants “Apdraudēto savvaļas dzīvnieku un augu sugu īpatņu tirdzniecības noteikumu pārkāpšana”;
  - KL 205. pants “Tirdzniecības noteikumu pārkāpšana”;
- pārvadāšana/pārsūtīšana:
  - KL 233. panta “Šaujamo ieroču, šaujamo ieroču būtisko sastāvdaļu, šaujamo ieroču municijas, lielas enerģijas pneimatisko ieroču, sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu neatļauta izgatavošana, remontēšana, iegādāšanās, glabāšana, nēsāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, realizēšana un realizēšanas noteikumu pārkāpšana” otrā daļa;
  - KL 246. pants “Ātri uzliesmojošu vielu un priekšmetu, kā arī kodīgu vielu neatļauta pārsūtīšana”;
  - KL 248. pants “Indīgu un stipri iedarbīgu vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, realizēšana un pārsūtīšana”;
  - KL 248.¹ pants “Jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un realizēšana”;
  - KL 248.² pants “Jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana un jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta lietošana”;
  - KL 249. pants “Narkotisko un psihotropo vielu ražošanas, iegādāšanās, glabāšanas, uzskaites, izsniegšanas, pārvadāšanas un pārsūtīšanas noteikumu pārkāpšana”.

Visi šie KL Sevišķās daļas pantu dispozīcijās lietotie jēdzieni ir saistīti ar preču nokļūšanu no vienas vietas citā, tādējādi aptverot arī to starptautisku pārvietošanu. Tiesību normās ietvertie jēdzieni vispirms uztverami ikdienišķā nozīmē latviešu valodā,⁶ it sevišķi krimināltiesībās, kam, ievērojot kriminālatbildības izsauktās smagākās negatīvās sekas personai, izvirzāmas augstākās skaidrības un precizitātes prasības, respektīvi:

- pārvietošana kā iedarbība uz kaut ko tādā veidā, lai panāktu, ka tas maina atrašanās vietu;⁷
- ievešana kā kaut kā nogādāšana kaut kur iekšā, to vedot ar transportlīdzekli, kā arī importēšana;⁸
- izvešana kā kaut kā izvirzīšana no kaut kurienes, to vedot ar transportlīdzekli, kā arī aizvešana, aizsūtīšana uz ārzemēm;⁹
- pārvadāšana kā kaut kā nogādāšana uz citu vietu, vedot ar transportlīdzekli;¹⁰
- pārsūtīšana kā kaut kā atsūtīta nosūtīšana uz citu vietu;¹¹
- tirdzniecība kā preču pārdošana un pirkšana, preču ieguve un arī to piegādāšana patērētājiem, kas acīmredzami ietver to kustību.¹²

Taču, kā redzams, tikai daļa iepriekš nosaukto noziedzīgo nodarījumu sastāvu satur tiešu norādi uz ārvalsts elementu (KL 99. panta trešajā daļā – “ievešana Latvijas teritorijā”, 190. pantā – “ievešana vai izvešana no Latvijas Republikas muitas teritorijas”, 190.¹ pantā – “pārvietošana pāri Latvijas Republikas valsts robežai”, 229., 229.¹ pantā – “izvešana ārpus Latvijas Republikas”), kas nepārprotami liecina par preču starptautiskas aprites kriminalizēšanu. Ņemot vērā, ka pārējo noziedzīgo nodarījumu sastāvu aprakstos lietotie jēdzieni ir plašāki, jo neparedz priekšmetu kustības ierobežojumu telpā, acīmredzami ietverot arī to kustību iekšzemē, tad ir saskatāma tiesību normu konkurence¹³ ar vispārīgo (tradicionālo) kontra-bandas sastāvu, kas fiksēts KL 190. pantā.

Tādēļ, konstatējot attiecīgo priekšmetu prettiesiskas pārvietošanas faktu, nepieciešams izšķirt, kam kvalifikācijā dodama priekšroka – speciālajam pārvietošanas veidam vai tomēr speciālajam noziedzīgā nodarījuma priekšmetam. Piemēram,

⁶ Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 25. lpp.; Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 148. lpp.

⁷ Šķirkļis “pārvietot”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/p%C4%81rvietot> [aplūkots 21.03.2019.].

⁸ Šķirkļis “ievest”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/ievest> [aplūkots 21.03.2019.]; Latviešu valodas vārdnīca. 30 000 pamatvārdu un to skaidrojumu. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2006, 385. lpp.

⁹ Šķirkļis “izvest”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/izvest> [aplūkots 21.03.2019.]; Latviešu valodas vārdnīca, 451. lpp.

¹⁰ Šķirkļis “pārvadāt”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/p%C4%81rvad%C4%81t> [aplūkots 22.03.2019.].

¹¹ Šķirkļis “pārsūtīt”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/p%C4%81rs%C5%ABt%C4%ABt> [aplūkots 22.03.2019.].

¹² Šķirkļis “tirdzniecība”. Interneta vārdnīca “Tēzauris”. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/tirdzniec%C4%ABba> [aplūkots 23.03.2019.].

¹³ Tiesību normu konkurence ir noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas problēma, kad vairākas KL Sevišķās daļas tiesību normu dispozīcijas ar atšķirīgu precizitāti atbilst vieniem un tiem pašiem nodarījuma faktiskajiem apstākļiem, kas teorētiski dod pamatu noziedzīgo nodarījumu kvalificēt saskaņā ar vairākām tiesību normām, lai gan persona ir izdarījusi tikai vienu noziedzīgu nodarījumu. Kvalifikācija veicama atbilstoši tai tiesību normai, kura pilnīgāk izsaka konkrētā noziedzīgā nodarījuma saturu (sk.: Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. 2008, 279.–281. lpp.).

gan KL 221., gan 190. pantā principā paredzēta kriminālatbildība par preču prettiesisku pārvietošanu, bet KL 190. pantā ir konkretizēts pārvietošanas veids. Savukārt KL 221. un 190. panta noziedzīgā nodarījuma priekšmeti ir atšķirīgi individualizēti, pirmajā gadījumā ietverot norādi uz tādiem specifiskiem noziedzīgā nodarījuma priekšmetiem kā alkoholiskie dzērieni un tabakas izstrādājumi, bet otrajā – uz mītošanai pakļautajām precēm, kas muitas robežas šķērsošanas gadījumā ietver arī alkoholiskos dzērienus un tabakas izstrādājumus. Šo preču kontrabanda kvalificējama saskaņā ar KL 190. pantu, kas ietver gan konkrētu pārvietošanas veidu, gan daļēji konkretizētu noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, kā tas praksē arī notiek. Lai atvieglotu šo noziedzīgo nodarījumu nošķiršanu, KL 221. pantā būtu ietverama norāde uz prettiesisko darbību izdarīšanu iekšzemē.

Salīdzinājumam norādāms, ka noteiktos gadījumos noziedzīgo nodarījumu sastāvu norobežošana KL jau ir pārliecinošāk noteikta, piemēram, KL 190.¹ pantā ir nepārprotami konkretizēts gan prettiesiskās pārvietošanas veids, gan arī noziedzīgā nodarījuma priekšmets, kas fiksēts arī KL 233., 246., 248., 248.¹, 248.², 249., 237.¹ pantā.

Tieši pāri valsts robežai pārvietojamo priekšmetu daba vai specifiskas īpašības nosaka sabiedrības apdraudējumu dažādās jomās, tādēļ noziedzīgā nodarījuma kaitīguma noteikšanā būtu jāņem vērā noziedzīgā nodarījuma speciālais priekšmets, nevis pārvietošanas veids. Tam jāgūst atspoguļojums, gan paaugstinot sankciju, gan noziedzīgā nodarījuma sastāvu ietverot tajā KL Sevišķās daļas nodaļā, ar kuru aizsargātās intereses tiek apdraudētas konkrēto priekšmetu prettiesiskās pārvietošanas gadījumā. Tiesiska preču starptautiska aprīte saistāma ar muitas darbu, jo muitas kontroles pasākumi ir līdzeklis, lai nodrošinātu sabiedrības drošību. Tādu noziedzīgu nodarījumu izraisītais apdraudējums, kuri vērsti uz preču starptautiskās aprītes kārtības pārkāpumiem, sasaucas ar muitas realizētajām funkcijām, kam ir tieša saikne ar pārvietojamo priekšmetu:¹⁴

- ekonomikas veicināšana rūpēs par sabiedrības labklājību (ekonomiskā drošība) – piemēram, “mītošanai pakļautās preces”, “naftas produkti”;
- sabiedrības veselības un dzīvības aizsardzība (sabiedrības fiziskā un psihiskā drošība) – piemēram, “ieroči”, “narkotiskās un psihotropās vielas”, “nelikumīgs alkohols”, “tabakas izstrādājumi”, “pornogrāfiska saturs materiāli”;
- dabas vides aizsardzība (ekoloģiskā drošība) – piemēram, “apdraudēto savvaļas dzīvnieku un augu sugu īpatņi”, “atkritumi”, “naftas produkti”;
- kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība (intelektuālā drošība) – piemēram, “kultūras pieminekļi”, “valstij piederošas senlietas”.

Iepriekš minēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu skrupulozāka analīze ir ārpus šī raksta tēmas, bet tā mudina aktualizēt noziedzīgā nodarījuma priekšmeta jēdzienu.

¹⁴ Sk.: Gulbis A., Čeveris A. Muitas darbības pamati. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: RTU izdevniecība, 2014, 27.–31. lpp.

2. Noziedzīgā nodarījuma priekšmeta jēdziena lietojums Krimināllikumā

Noziedzīgā nodarījuma priekšmets teorētiski tiek skaidrots kā materiālajā pasaulē pastāvoša lieta, pret kuru tieši vērstas kaitīgs nodarījums, tādējādi apdraudot noziedzīgā nodarījuma objektu.¹⁵

Iespējams nodalīt divas funkcijas, KL paredzot kriminālatbildību par darbībām, kuru kvalificēšanā būtisks ir noziedzīga nodarījuma priekšmets:

- 1) pasargāt pašu noziedzīgā nodarījuma priekšmetu no apdraudējuma (piemēram, KL 115.¹, 229. pants);
- 2) pasargāt kādas intereses no noziedzīgā nodarījuma priekšmeta kaitīgās iedarbības (piemēram, KL 190.¹ pants).

Jebkurā gadījumā, tieši rikojojoties ar noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, tiek kaitēts noziedzīgā nodarījuma objektam.

Taču jāpievērš uzmanība kādai teorētiskai problēmai, kam atjaunotās Latvijas Republikas laikā nav pievērsta plaša uzmanība – vai noziedzīgā nodarījuma priekšmets aplūkojams noziedzīgā nodarījuma objekta vai objektīvās puses kontekstā, ņemot vērā, ka tas liecina par noziedzīgās rīcības ārējo izpausmi. Padomju krimināltiesībās to viennozīmīgi aplūkoja objekta kontekstā,¹⁶ arī pašreizējās Krievijas krimināltiesību doktrīnā lielākoties ir pārmantots šis uzskats,¹⁷ tāpat kā Latvijā valdošajā doktrīnā.¹⁸

Aizstāvēt objekta un noziedzīgā nodarījuma priekšmeta savstarpēju saistīšanu, teorijā uzsvērts, ka noziedzīgā nodarījuma priekšmets ir materiālais priekšnoteikums, kura dēļ ir radušās un pastāv kādas intereses, tas ir, noziedzīgā nodarījuma objekts, kādēļ noziedzīgā nodarījuma priekšmeta jēdziens ir pakļauts noziedzīgā nodarījuma objekta jēdzienam.¹⁹

Piemēram, svešai personai piederošas mantas zādzības gadījumā risinājums ir vienkāršs – īpašuma piederība nosaka cietušā mantisko ieinteresētību savu īpašumu saglabāt, respektīvi, ja manta (noziedzīgā nodarījuma priekšmets) netiek nolaupīta, tad nav apdraudētas cietušā intereses (noziedzīgā nodarījuma objekts).

Tāpat arī akcizes preču kontrabandas gadījumā iespēja iekasēt nodokļus nosaka sabiedrības intereses tautsaimniecības jomā kontrolēt šo preču apriti, proti, ja preces netiek ievestas, izvairoties no muitas kontroles, tad nav arī zaudēti nodokļu ieņēmumi.

Taču kāda teorētiskā konstrukcija būtu piemērojam narkotiku kontrabandas gadījumā? Tad konstatējama iedarbība uz precī, kas ir izslēgta no apgrozības un nekādi nevar tieši apdraudēt tautsaimniecību. Vai atbildi ietekmētu tas, ja narkotiku kontrabandas noziedzīgā nodarījuma sastāvu pārceltu uz KL 20. nodaļu

¹⁵ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 68. lpp.; Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 27. lpp.

¹⁶ Norādīts, ka priekšmets ir objekta elements, uz kuru iedarbojoties persona pārkāpj sabiedriskās attiecības, t. i., aizskar noziedzīgā nodarījuma objektu. Sk.: Курсы советского уголовного права. Часть общая. Т. 1. Коллектив авторов. Отв. редакторы Н. А. Беляев, М. Д. Шаргородский. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1968, с. 303.

¹⁷ Уголовного право Российской Федерации. Общая часть. Учебник для вузов. Коллектив авторов. Под редакцией В. С. Комиссарова, Н. Е. Крыловой, И. М. Тяжковой. Москва: Статут, 2012, с. 233.

¹⁸ Krastiņš U. 2014, 68. lpp.; Liholaja V. 2007, 27. lpp.

¹⁹ Krastiņš U. 2014, 68. lpp.

“Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”²⁰ Ja arī narkotiskās vielas kontrabandas ceļā var sabojāt vai iznīcināt, tās kā sociāli kaitīgas nav krimināltiesiskas aizsardzības vērtas, bet vai tāpēc tās vairs nebūtu uzlūkojamas par noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, bet gan par tā izdarīšanas līdzekli?²¹ Jebkurā gadījumā nav šaubu par to, ka narkotikas ir tā interese, kādēļ noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts.

Ievērojot tikko minēto, izvirzāms retorisks jautājums, vai ir lietderīgi teorētiski nodalīt šādu noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmi? Nav gan noliedzams, ka, likumdevējam noziedzīgā nodarījuma priekšmetu ietverot noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju skaitā, noziedzīgā nodarījuma priekšmeta pareiza identificēšana ir obligāta personas saukšanai pie kriminālatbildības.

Konkrētais noziedzīgā nodarījuma priekšmets vienmēr ir saistīts ar personas noteiktu uzvedības aktu, respektīvi, tas tiek iesaistīts nodarījumā un kaitīgo seku izraisīšanā, kas tieši liecina par objektīvo pusi. Jāievēro gan arī tas, ka noziedzīgā nodarījuma priekšmets kā noziedzīgās rīcības pamudinājums zināmā mērā liecina par personas motīvu un mērķi, kādēļ to būtu iespējams aplūkot arī subjektīvās puses kontekstā.

Kaut arī noziedzīgā nodarījuma priekšmeta definīcija un tā saistība ar noziedzīgā nodarījuma objektu ir pārvērtējama, jēdziens ir saglabājams, lai veicinātu noziedzīgā nodarījuma sastāva izpratni un atvieglotu tiesību normu piemērošanu, tās piepildot ar saturu.

Ievērojot iepriekš minēto, noziedzīgā nodarījuma priekšmets ir definējams kā materiālās pasaules elements, kas tieši ir iesaistīts noziedzīgajā rīcībā un kas motivējis īstenot attiecīgo noziedzīgo nodomu.

3. Krimināllikuma pilnveide priekšmetu starptautiskas aprites kriminalizācijā

Sabiedriskās attiecības bez apstājas evolucionē – ne tikai izveidojas jauni to tipi, bet jau pazīstamo nozīme mazinās vai arī pieaug, kam jārod atspoguļojums arī KL, ja aizsargājamā interese ir tā vērtā. Šādā kontekstā, ievērojot likumdevēja piekopto kriminalizēšanas praksi un principus, secināms, ka nav nodrošināta pietiekama aizsardzība pret rīcību ar atsevišķiem priekšmetiem.

Ministru kabineta 2015. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1037 “Noteikumi par cilvēka asiņu un asins komponentu savākšanas, testēšanas, apstrādes, uzglabāšanas un izplatīšanas kvalitātes un drošības standartiem un kompensāciju par izdevumiem zaudētā asins apjoma atjaunošanai”²² 3. punktā noteikts, ka cilvēka asinis un asins komponentus valstī neieved, bet 3.¹ punktā – ka cilvēka asinis un

²⁰ Atsevišķas diskusijas vērti ir noziedzīgu nodarījumu sastāvu sistematizēšanas principi KL, pievēršot uzmanību, kādēļ KL 190.¹ pants ir ietverts KL 19. nodaļā “Tautsaimniecība”, kamēr, piemēram, KL 233. pants – KL XX nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”.

²¹ Пудовочкин Ю. Е. Учение о составе преступления. Учебное пособие. Москва: Юрлитинформ, 2009, с. 61–62.

²² Noteikumi par cilvēka asiņu un asins komponentu savākšanas, testēšanas, apstrādes, uzglabāšanas un izplatīšanas kvalitātes un drošības standartiem un kompensāciju par izdevumiem zaudētā asins apjoma atjaunošanai: Ministru kabineta 2015. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1037. Latvijas Vēstnesis, 2006, Nr. 8.

asins komponentus no valsts arī neizved, izņemot par valsts budžeta līdzekļiem sagatavotus asins komponentus asins pagatavojumam ražošanai.

Kaut gan izpildvara ir izdarījusi izvēli, nav tiesiskā regulējuma, kā šo normatīvajā tiesību aktā noteikto aprīti aizsargāt. Asinis ir pietiekami būtisks sabiedrības veselību un ilgtspēju nodrošinošs priekšmets, kura pareizas aprītes krimināltiesiska aizsardzība nebūtu apšaubāma, it īpaši tik negaidīti trauksmainā laikā, kādu piedzīvojam, kad terorisms pat Eiropā kļuvis par ikdienišķu parādību.

Savukārt ar KL 2017. gada 8. jūnija grozījumiem²³ KL 229. panta pirmās daļas dispozīcijā tika paredzēta kriminālatbildība cita starpā par valsts aizsardzībā esoša kultūras pieminekļa nelikumīgu izvešanu ārpus Latvijas Republikas, taču KL joprojām nekas nav minēts par kultūras pieminekļu nelikumīgu ieviešanu Latvijas Republikā no ārvalstīm.

Eiropas Komisija plānojsi stiprināt kultūras priekšmetu aprītes kontroli, pieņemot priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kultūras priekšmetu importu (13.07.2017).²⁴ Iniciatīva tiek vērsta galvenokārt uz terorisma un organizētās noziedzības apkarošanu, ņemot vērā, ka teroristiskās aktivitātes tiek finansētas no ienākumiem, kas gūti, prettiesiski realizējot izlaupītos kultūras priekšmetus.

Ar šo regulu plānots izveidot vienotu kultūrvēsturiskā mantojuma priekšmetu importēšanas kārtību, paredzot sodus par tās neievērošanu. ņemot vērā Eiropas Komisijas ambiciozo mērķi priekšlikuma sagatavošanā, diez vai par kriminālatbildību vieglāks juridiskās atbildības veids būs adekvāts Eiropas Savienības prasību izpildei.

Kaut gan, sagatavojot iepriekš norādītos KL grozījumus, to izstrādātājiem, visticamāk, vēl nebija zināms par Eiropas Savienības iniciatīvu, tomēr pārsteidzoši, ka, ņemot vērā starptautisko notikumu attīstību, KL 229. panta dispozīcijas pilnveidē vērojama tuvredzīga aprobežošanās tikai ar kultūras priekšmetu nelikumīgu izvešanu no Latvijas Republikas, papildus nekriminalizējot arī kultūras priekšmetu nelikumīgu ieviešanu starptautiskās sabiedrības interesēs. No tā secināms, ka jaunie KL grozījumi principā bija novecojuši vēl pirms to spēkā stāšanās.

Ņemot vērā konstatēto, pirmkārt, KL 13. nodaļa "Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību" būtu papildināma ar 139.¹ pantu "Nelikumīgas darbības ar cilvēka asinīm un asins komponentiem", kura dispozīcija būtu izsakāma šādā redakcijā: "Par cilvēka asiņu vai asins komponentu neatļautu ieviešanu Latvijas Republikā vai izvešanu no tās, ja tā izdarīta ievērojamā apmērā –".²⁵ Otrkārt, KL 229. panta pirmā daļa būtu izsakāma jaunā redakcijā: "Par valsts aizsardzībā esoša kultūras pieminekļa iznīcināšanu, bojāšanu vai apgānīšanu, kā arī par valsts aizsardzībā esoša kultūras pieminekļa nelikumīgu izvešanu ārpus Latvijas

²³ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 124.

²⁴ Priekšlikums "Eiropas Parlamenta un padomes regula par kultūras priekšmetu importu", Nr. 2017/0158 (COD). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017PC0375&from=EN> [aplūkots 23.03.2019.].

²⁵ Formulējums provizorisks; tā galīgā izstrādē, pirmkārt, jāizvērtē, vai vienīgi noziedzīgā nodarījuma priekšmeta apmērs ir pietiekams kriminālatbildības nosacījums, un jānosaka ievērojamais apmērs šāda tipa noziedzīgā nodarījuma priekšmetam, un, otrkārt, jāizvērtē, vai par kriminālatbildības nosacījumu nebūtu pamats noteikt arī asiņu vai asins komponentu nepietiekamu kvalitāti.

Republikas, nelikumīgu ievēšanu tajā vai tā nelikumīgu atsavināšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums valsts vai sabiedrības interesēm –.”²⁶

Kopsavilkums

1. Sabiedrības drošība, ietverot dažādās tās apdraudējuma izpausmes, ir konstitucionāla ranga vērtība, kas vērsta uz tāda stāvokļa panākšanu un saglabāšanu, kas indivīdu nepakļauj briesmām.
2. Krimināltiesības ir sabiedrības drošības aizsardzības galējais līdzeklis. Krimināllikums ir uzlūkojams kā sabiedrības svarīgāko vērtību atspoguļotājs, kurā ietiecas visas citas tiesību nozares.
3. Noziedzīgi pārvietoto priekšmetu daba vai specifiskas īpašības nosaka sabiedrības apdraudējuma raksturu un kaitīguma pakāpi, ļaujot identificēt noziedzīgā nodarījuma objektu.
4. Noziedzīgā nodarījuma priekšmeta iekļaušana noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju skaitā pilda divas funkcijas:
  - pasargāt pašu noziedzīgā nodarījuma priekšmetu no apdraudējuma;
  - pasargāt kādas intereses no noziedzīgā nodarījuma priekšmeta kaitīgās iedarbības.
5. Noziedzīgā nodarījuma priekšmets kā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses sastāvdaļa ir materiālās pasaules elements, kas tieši ir iesaistīts noziedzīgajā rīcībā un kas motivējis īstenot attiecīgo noziedzīgo nodomu.
6. Krimināllikuma 13. nodaļa “Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” papildināma ar 139.¹ pantu “Nelikumīgas darbības ar cilvēka asinīm un asins komponentiem” šādā redakcijā: “Par cilvēka asiņu vai asins komponentu neatļautu ievēšanu Latvijas Republikā vai izvešanu no tās, ja tā izdarīta ievērojamā apmērā –.”
7. Krimināllikuma 229. panta pirmā daļa izsakāma šādā redakcijā: “Par valsts aizsardzībā esoša kultūras pieminekļa iznīcināšanu, bojāšanu vai apgānīšanu, kā arī par valsts aizsardzībā esoša kultūras pieminekļa nelikumīgu izvešanu ārpus Latvijas Republikas, nelikumīgu ievēšanu tajā vai tā nelikumīgu atsavināšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums valsts vai sabiedrības interesēm –.”

---

²⁶ Formulējums provizorisks; ņemot vērā, ka pantā ir runa par valsts aizsardzībā esošiem kultūras pieminekļiem, bet autors piedāvā kriminalizēt ārvalstu kultūras pieminekļu neatļautu ievēšanu Latvijas Republikā, būtu nepieciešams papildus skaidrot kultūras pieminekļa jēdziena paskaidrojošos vārdus “valsts aizsardzībā esošs”.